

תרצה לקרוע את הגט,⁽²⁸⁹⁾ האשה יכולה לומר: רצוני להשתמש בו כראיה שאני גרושה, כדי שיתירו לי להתחתן עם אחר.

אלמא, מכאן אנו רואים, שאף על פי שהיא צריכה את הגט לראיה, בכל זאת גט שונה משטרות ראייה, מפני שעיקרו של הגט לא לשם כך נעשה, אלא כדי לגרש בו.

וכיוצא בזה שטר מכר, אף על פי שהקונה צריך את השטר לראיה שהוא קנה את השדה, בכל זאת מאחר ועיקרו לא נעשה לשם כך, אלא כדי לקנות בו, לכן דינו כדין הגט, ודי לו בעידי מסירה.⁽²⁹⁰⁾

אף על פי שאין בו שוה פרוטה

[בשטר כיצד? – כתב לו על הנייר או על החרס "אף על פי שאין בו שוה פרוטה" – "בתך מקודשת לי"... הרי זו מקודשת].

וכעין דברי הברייתא הזאת, שנו בברייתא אחרת, [להלן כו א] בענין שטר מכר:

בשטר כיצד? כתב לו על הנייר או על החרס, 'אף על פי שאין בהם שוה פרוטה' – "שדי מכורה לך", הרי זו מכורה.

וצריך ביאור: מדוע הברייתות הללו הוסיפו – "אף על פי שאין בו שוה פרוטה". מדוע כשאין בו שוה פרוטה יש חידוש גדול יותר בכך שהוא קונה?

ומבארים התוספות: **הכא ניחא**, כאן בענין קידושין מובן, מדוע שנינו בברייתא: "אף על פי שאין בו שוה פרוטה", משום **דקצת הוא רבותא** [חידוש] בשטר שאין שוה פרוטה.

לפי דבשטר השוה פרוטה, היתה ראויה להתקדש בלא שטר.

כי אפילו אם שטר לא היה קונה באשה, בכל זאת האשה היתה מקודשת משום קנין כסף, בשיווי של נייר השטר. ולכן נקט התנא "אף על פי שאין בן שוה פרוטה, כדי

וכדי לתרץ על קושיא זו, כותבים התוספות:

ואף על גב דאמר בגיטין בסוף פרק שני [כב ב]: לא הכשיר רבי אליעזר על פי עדי מסירה, אלא בגיטין. אבל בשאר שטרות לא, ומשמע לכאורה ששטרי קידושין ומכר הרי הם בכלל שאר השטרות, שצריכים עדי חתימה.

יש לומר, שהני מילי, שהדברים אמורים רק בשטרות העומדות לראיה, כגון שטר חוב, משום דבעינן [שצריך] שהשטר יהיה ראוי לעמוד ימים רבים לראיה, ואף לאחר שישכחו עדי המסירה את הדבר, ולפיכך צריך שיהיו בו עדי חתימה.

אבל שטר קידושין הזה, שאינו עשוי לראיה, אלא לקדש בו אשה, וכן שטר מכר, שאינו עשוי לראיה, אלא נעשה כדי לקנות בו שדה –

שטר שכזה, כעין גיטין הוה –

כשם שגט עשוי לגרש בו את האשה, ולא לראיה, כך השטרות הללו עשויים לקנות בהם את האשה או את הקרקע ולא לראיה.

ולפיכך לדעת רבי אליעזר די להם בעדי מסירה.

אך לכאורה יש לפקפק בתירוץ זה:

אמנם נכון ששטר מכר עשוי לקנות בו את השדה, אבל הרי הוא מועיל גם לראיה, שהקונה יכול להוכיח שהוא קנה את השדה על ידי השטר. ואם כן, ראוי שיהיו חתומים עליו עדי חתימה, למען יעמוד ימים רבים! ומדוע אמרנו ששטר מכר די לו בעדי מסירה [לדעת רבי אליעזר]?

וכדי לתרץ על כך כותבים התוספות:

ואף על פי שהשטר של קנין יכול להועיל לראיה, בכל זאת שטר של קנין דומה לגט יותר מלשטרות ראייה, שהרי כשם ששטר קנין יכול להועיל לראיה, כמו כן הגט יכול להועיל לראיה – כדאמר בפרק הכותב [כתובות פט ב], ובפרק קמא דבבא מציעא [יט א]:

"וכי תימא ליקרעיניה בעינא לאינסובי ביה" – ואם

עד כאן קושיית הגמרא שם הנוגעת לענינו.

[ועיין מה שתירצה הגמרא שם].

290. הר"ן תירץ כתירוץ התוספות. והוסיף שהברייתא כאן מדברת רק בשטר קידושין שאין עדים חתומים עליו. אבל אם עדים חתומים עליו, אפילו רבי אלעזר פוסלו מדרבנן. גזירה שמא יבואו לסמוך על עדי החתימה בלי עדי מסירה. [והעתיקו בית שמואל לב א]. והאחרונים תמחו על דבריו. [עיין אבני מילואים ומקנה בקונטרס אחרון סימן לב סעיף א].

289. בגמרא שם הקשו על דברי רב, שאמר שאשה שמוציאה גט שקבלה מבעלה בבית דין, הרי היא יכולה לגבות על ידי כך את דמי הכתובה אף על פי שאין לה שטר כתובה [ואין חוששין שמא פרע לה את הכתובה]. וקשה: מדוע אין חוששים שמא לאחר שתגבה את הכתובה פעם אחת, תלך לבית דין אחר ותוציא את הגט שנית, ותחזור ותגבה מהבעל את דמי כתובתה לאחר שכבר פרעה? ואין לומר שלאחר שהאשה גובה את כתובתה בית דין קורעים את הגט כדי שהיא לא תוכל לחזור ולגבות בו, שהרי האשה צריכה את הגט כדי שישמש לה לראיה שהיא גרושה ומותר לה להנשא לאחר.

והרי גט הבעל כותבו, והוא המקנה, ואילו בקידושין הבעל הוא הקונה, ואם כן מדוע הבעל כותב את שטר הקידושין, ולא האב [שהוא המקנה את בתו לבעל]?

וכדי לתרץ על כך אומרים התוספות:

ומגט לא היה יכול להקשות. דאמנם נכון שמצד אחד מצאנו בגט שהמקנה כותבו, אבל **בצד אחד דמי שפיר לגט**, מצד אחר שטר קידושין דומה לגט, **דמה למדנו בגט? שהבעל כותבו.** ולפיכך אף שטר קידושין הבעל כותבו. (294), (295)

הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי.

מקשים התוספות: **תימה: כיון דהלכתא נינהו**, מאחר שנאמרה הלכה למשה מסיני ששטר קידושין נכתב על ידי הבעל ושטר מכר על ידי המוכר, אם כן **למה לי קרא ד"ויצאה והיתה" שלומדים ממנו** [לעיל ה א] **שהאשה נקנית בשטר?** הרי מאחר שנאמרה הלכה למשה מסיני שהבעל הוא זה שכותב את השטר, ממילא יש ללמוד מכאן אף את עצם קידושי שטר!

ומתרצים התוספות: **ויש לומר, דשטר מכר לחוד הוי הלכתא שהמוכר כותבו.** ואילו **שטר קידושין, נפקי** [נלמד] **מ"כי יקח"**, דהכתוב תלה את מעשה הקידושין בבעל הלוקח את האשה, ולפיכך **בעל כותבו.** (296)

ואף על גב דהש"ס קאמר "הלכתא נינהו" בלשון רבים, בכל זאת יש לפרש **שלאו אתרווייהו קאי**, שהגמרא אינה מתייחסת לקידושין ולמכר יחד, אלא למכר בלבד. (297)

וכהאי גוונא אשכחן, וכיוצא בזה מצאנו **בריש פרק**

לחדש שהקנין הוא מצד קנין השטר, ולא מצד שיוי הנייר שלו כשווה בסף. (291)

אבל לקמן [כו א] **לגבי שטר שכתוב בו "שדי מכורה לך" יש לתמוה: מאי רבותא**, מהו החידוש בכך ד"אף על פי שאין בו שוה פרוטה"? דהרי, התם בשטר מכר, המוכר נותן את השטר, ואילו בקנין כסף הלוקח צריך לתת את הפרוטה.

ואם כן, **כך יש לי חידוש בשטר השוה פרוטה, כמו באין בו שוה פרוטה!**

ומתרצים התוספות: **ויש לומר:** החידוש בשטר מכר שאין צורך שיהיה בו שוה פרוטה, הוא **משום דכתב ביה הכתוב לשון "נתינה"**.

שנאמר [ירמיה לב] **"אחרי תיתי (292) את ספר המקנה"**.

ולפיכך, **סלקא דעתך דלבעי שוה פרוטה**, היה עולה בדעתך שאין לשון נתינה אלא בדבר השוה פרוטה, והכתוב הצריך לכתוב את השטר על נייר שיש בו שוה פרוטה, **משום דמוכר מקנה על ידו את שדהו** ללוקח. (293)

קמשמע לן דלא בעי, לפיכך התנא הוצרך להשמיענו שאין צריך שהשטר יהיה פרוטה.

הא לא דמי האי שטרא

[הגמרא מקשה: מדוע את שטר הקידושין הבעל שהוא הקונה כותבו, ואילו בשטר מכר, המוכר כותבו].

לכאורה הגמרא יכלה לשאול שאלה טובה יותר: הרי שטר קידושין נלמד בגזרה שוה מגט [כדלעיל ה א].

291. עיין בהערותנו על הגמרא לעיל ב א בתחילת המשנה על קנין שטר.

292. על פי הגהת הרש"ש ופורת יוסף. והרש"ש הקשה מדוע תוספות לא הביאו את הפסוק "ואתן את ספר המקנה" שנאמר במקרא קודם.

293. לשון התוספות קשה: א. אחרי שכתבו שהיה עולה בדעתנו שמאחר שנאמר בשטר לשון נתינה צריך שוה פרוטה, לשם מה הוצרכו להוסיף: "משום דמוכר מקנה את שדהו ללוקח"? ובספר מנחת יהודה, כתב שכוונת בעלי התוספות במשפט זה אינה ברורה. [ואולי כוונת התוספות לומר טעם נוסף – מאחר שהמוכר מקנה את שדהו ללוקח וזה דבר חשוב, לפיכך היה עולה בדעתנו לומר, שהמוכר אינו גומר בדעתו להקנות את שדהו על ידי דבר זול שאין בו שוה פרוטה].

294. על פי הגהת הרש"ש. אבל הב"ח הגיה בדרך אחרת, והרש"ש תמה עליו, ועיין עוד במהרש"א וברש"ש.

295. והגמרא לא יכלה להשיב על הקושיא "והא לא דמי למכר", שלומדים את שטר קידושין משטר גירושין שהבעל כותבו, מפני שאפשר ללמוד מגירושין גם שהמוכר כותבו. שהרי הבעל הוא המקנה בגירושין. ומאחר שמצאנו בשטר מכר שהמקנה כותבו, מסתבר לומר שהטעם שהבעל כותב את הגירושין היינו מפני שהוא "המקנה" ולא מפני שהוא "הבעל". ולפיכך בקידושין שהאב מקנה את בתו ראוי שהוא יכתוב את השטר. [על פי הרש"ש בתוספת הסבר].

296. בתוספות לפנינו כתוב כאן "ודמי למכר", ואין זה מובן. והרש"ש [על תוד"ה הא לא] כתב על פי מהרש"ל שתיבות אלו שייכים לטוף הדיבור הקודם. עיין שם.

297. קשה: הרי בענין קידושין נאמר גם "את בתי נתתי לאיש הזה" ומשמע שהקידושין נעשים על ידי האב ולא על ידי הבעל. [כפי שמובא בקושית הגמרא]. ואם כן כיצד יתכן ללמוד מ"כי יקח" שהבעל כותבו?

ולפי מה שהתבאר בהערה 274 על הגמרא בשם פני יהושע מיושבת קושיא זו, ועיין מהרש"א. [ומה שהקשה המהרש"א בסוף

הן הן הדברים הנקנים באמירה

[התחייבויות אבי החתן ואבי הכלה לפני הקידושין, נקנים באמירה].

מקשים התוספות:

תימה: דבפרק שני דיני גזירות [כתובות קט א] תנן: הפוסק מעות לחתנו בשעת הקידושין, ופשט לו את הרגל לפני הנישואין, שסירב לשלם את המעות שפסק, ואמר לו לחתנו "טול טיט שעל גבי רגלי" (299) –

תשב הכלה המאורסה לו **עד שתלבין ראשה**, בלא להנשא. (300)

ואין החתן יכול לתבוע את חותנו בבית דין.

וקשה: לדברי רב בסוגייתנו, שהתחייבויות אבי החתן והכלה נקנים באמירה, למה **תשב** הכלה בלא נישואין?

ישאנה, ויקרא את חמיו לדין, כיון דהן הן הדברים הנקנים באמירה!

והתוספות מתרצים כמה תירוצים:

[א] **ויש לומר**, שאמנם החתן יכול לעשות כן, אלא מדובר שם כשהחתן אינו רוצה לטרוח בבית דין ולמיקם בדינא ולעמוד לדין.

[ב] **ורשב"ם פירש**, דדוקא כשמתוך התנאים עמדו וקדשו, רק אז התחייבויותיהם נקנים באמירה. (301)

ומדקדק רשב"ם את דבריו מלשונו של רב: **מדקתני**: כמה אתה נותן... "עמדו" וקדשו.

משמע שדוקא אם מיד מתוך התנאים עמדו וקידשו, רק אז קנו באמירה.

בנות כותים [גדה לב ב]: דקאמר הש"ס שם ביחס לשני דברים "הלכתא נינהו" בלשון רבים, ומיד אחר כך הגמרא שואלת: "הי קרא, והי הלכתא" – איזה מהם נלמד מהפסוק ואיזה מהלכתא. ומוכח שניתן לפרש את הלשון "הלכתא נינהו" שהיא מתייחסת רק לאחד מתוך שני הדינים.

אך עדיין קשה:

דלקמן [כו א] לגבי שדה, קבעי הגמרא שואלת מנין שנקנית בשטר, ואייתי קרא [והביא על כך פסוק]. דכתיב [ירמיה לב]: "ואקח את ספר המקנה".

והרי לפי דברינו, לענין מכר ודאי נאמרה הלכה, ואין צריך פסוק ללמד ששטר קונה שדה! ואם כן למה נאמר "ואקח את ספר המקנה"?

והתוספות מיישבים את תירוצם:

ושמא יש לומר, דכיון דההוא קרא לא הוי פסוק מן התורה, אלא מדברי קבלה [דברי הנביאים], אינן להקפיד בכך שהנביא כתב דבר שכבר למדנו בעל פה הלכה למשה מסיני.

[אבל בענין שטר קידושין שנלמד מפסוק שבתורה, ודאי צריך לומר שלא נאמרה הלכה ביחס אליו, מפני שאין צורך לכתוב בתורה דין שנאמר הלכה למשה מסיני].

תוספות מתרצים תירוץ נוסף:

אי נמי, יש לפרש את דברי הגמרא באופן אחר:

"הלכתא נינהו", היינו הלכות מדינה, כלומר – מנהג היה כך, שהבעל היה כותב את שטר הקידושין, והמוכר היה כותב את שטר המכר, ואין כוונת הגמרא להלכה למשה מסיני, ולפיכך מובן שצריך מקור מן המקרא לעצם קנין שטר בקידושין ובמכר. (298)

ועיין שם שתירץ את קושיית תוספות שלפנינו.

299. על פי רש"י בפירוש ראשון כתובות שם, ועין שם. והרמב"ם [שם] פירש ש"פשט את הרגל" היינו שהלך לדרך רחוקה.

300. ואין כופין את החתן לא להנשא ולא לגרש. אלא היא יושבת ארוסה בבית אביה. וזו דעת תנא קמא שם, אבל אדמון אומר שבידו של החתן להנשא או לגרש, אבל אינו יכול להשאיר ארוסה בבית אביה, והלכה כדבריו. [שלחן ערוך אבן העזר נב א].

[מלשון תוספות להלן משמע שמה ששינוי שהכלה תשב עד שתלבין ראשה זו דרך של החתן לכפות על אביה לשלם את מה שהתחייב].

301. וכן אם קדשו לאחר זמן וחזרו והזכירו את התנאי בשעת

דבריו מתורץ בדברי הראשונים המובאים בהערות 266–268 על הגמרא.

298. תוספות מתייחסים כאן לשטר מכירת שדה בלבד, אבל בשטר קידושין אי אפשר לומר שקידושין יחולו על ידי מנהג. אבל במכירה מצאנו שדבר שנהג בו, מועיל לקנין. [כמו בקנין "סיטומתא"].

ומוכח מכאן שקנין מפני המנהג מועיל מדאורייתא, שהרי קנין שטר בקרקע ודאי מועיל מדאורייתא. קובץ שעורים.

ולפי דברי קובץ שיעורים הללו, בהכרח שהתירוץ "אי נמי" שכתבו התוספות כאן מודה לתירוץ הראשון ש"הלכתא נינהו" מתייחס רק לשטר מכר, אבל שטר קידושין נלמד מ"כי יקח", ותוספות באו ליישב כאן רק את קושייתם האחרונה [שהקשו – מאחר שנאמרה הלכתא בשטר מכר מדוע הוצרך הפסוק "ואקח את ספר המקנה"].

ומהריטב"א מוכח ש"הלכתא נינהו" היינו בין קידושין ובין מכר,

וכן היה אומר רבנו תם, שאין תנאי הקידושין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אם פסקו אחיה ואמה, לא נקנים באמירה. (306)

ולפי זה יש ליישב, שהמעשה ההוא דפרק שני דייני גזירות מייירי [מדובר] בשלא קדשו מיד מתוך הדברים, ולכן אין החתן יכול לתבוע את חותנו לדין.

ומכל מקום, מאחר שהסכימו על כך, תשב עד שתלבין ראשה. (302)

עד שיהיו שניהם שוין.

נאמר בענין הבא על אשת איש "ומתו גם שניהם", ללמד שאין אחד מהם נהרג עד שיהיו שניהם שוין.

פירש הקונטרס: "שוין" היינו ששניהם בני עונשין, והכתוב בא למעט גדול הבא על הקטנה, שהיא אשת איש, שאינו נהרג.

והתוספות שוללים את פירוש רש"י:

ולא נהירא. דהא תנן בפרק יוצא דופן [נדה מד ב], ומייתי לה בסמוך, והמשנה ההיא מובאת אף בגמרא כאן בסמוך: "קטנה בת ג' שנים ויום אחד", וקאמר בהמשך המשנה: "ואם בא עליה אחד מכל עריות האמורות בתורה, מומתין על ידה. והיא פטורה".

משמע, דגדול הבא על הקטנה חייב, ואף על גב דקטנה לאו בת עונשין היא.

והתוספות מביאים שיש מיישבים את דברי רש"י:

ויש מפרשים, דהמשנה ההיא דהתם, אתיא [סוברת] כרבי יונתן, דפליג אדרבי יאשיה.

תוספות דוחים את ראיתו של רשב"ם [מהלשון "עמדו"]: אמנם אפשר לומר כדברי הרשב"ם שדוקא אם עמדו וקדשו מתוך התנאים קנו, ומיהו [אבל] אין ראיה מהלשון "עמדו", דאורחיה דגמרא בהכי, משום שדרך הגמרא להוסיף את המילה "עמדו", כמו שמצאנו בברייתא: "קטנה שלא מיאנה ועמדה ונשאת". (303) ביבמות פרק בית שמאי [קח א.]. ובוזה אי אפשר לפרש שעמדה ונשאת תוך כדי איזה דבר, שהרי לא מסופר פה שהקטנה עשתה דבר כל שהוא, אלא שלא מיאנה [ולא עשתה שום דבר].

[ג] תירוץ נוסף, על מה ששנינו בכתובות: "הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה". [ומשמע שאין החתן יכול לתבוע את חותנו בדין]:

ורבנו תם פירש, דהא דאמר שתנאי הקידושין נקנים באמירה, מדובר בנישואין ראשונים דוקא, שהאב משיא את בתו ויש לו קירוב דעת אצל חתנו, (304) אבל התם מייירי, במשנה בכתובות ששנינו "תשב עד שתלבין ראשה" מדובר בנשואין שניים, שהבת כבר נישאה והתגרשה או התאלמנה, ועתה היא נישאת שנית, ובוזה אין לאב קירוב דעת אל חתנו כל כך, ואינו גומר בדעתו להקנות באמירה בלא קנין. (305)

דרך אגב תוספות מביאים דין נוסף בשם רבנו תם:

304. תוספות מרמזים שאם האיש והאשה עצמם מתחייבים זה לזה, אזי אפילו בנישואין שניים אמירתם נחשבת כקנין. וכן פסק הרמ"א [שם].

305. תוספות בכתובות [קט א ד"ה תשב] ועוד ראשונים מביאים את דינו של רבנו תם בשם הירושלמי.

306. דברי רבנו תם הללו הם דין בפני עצמו. ואין בהם תירוץ על קשייתם מהפוסק מעות לחתנו. שהרי שם מדובר בפוסק מעות לחתנו. כלומר, האב הוא זה שפסק את המעות לבתו. ובאופן זה הרי אמירתו חשובה כקנין. [ובהכרח צריך לומר כפי שתוספות תירצו לעיל בשם רשב"ם ורבנו תם].

הטעם לכך שדוקא אם אביה פסק נקנה באמירה, יתכן שהיינו מפני שיש לו יותר גמירות דעת.

[ולדברי המאירי הנ"ל הערה 301 יש לומר שדוקא באב שיכול להטיל תנאי בקידושי בתו שייכת התקנה, אבל צריך עיון אם רבנו תם יכול להודות לסברת המאירי בדעת הרשב"ם].

הקידושין. [תוספות כתובות קט א בשם רשב"ם].

המאירי כתב שלדעת הרשב"ם מה ששנינו "הן הן הדברים הנקנים באמירה" זו תקנת חכמים. והטעם שתיקנו כך היינו כדי שלא יאמרו שהתחייבויות אבי החתן והכלה הן תנאי בקידושין, ואם לא יקיימו את התנאי הקידושין בטליו, לפיכך תיקנו שהתחייבויות שנאמרו סמוך לקידושין נקנים באמירה על ידי גמירות דעת, והקידושין הן קידושין גמורין וההתחייבות היא התחייבות גמורה. אבל ההתחייבויות שנאמרו שלא בשעת הקידושין, אין חשש שיטעו ויאמרו שהם תנאים בקידושין, ולפיכך לא תיקנו שהן נקנין באמירה. [ועיין חזון איש אבן העזר נה ט, ובבא קמא כה א שדן אם "הן הן הדברים הנקנין באמירה" זהו דין דאורייתא או תקנת חכמים בלבד].

302. [למרות שלא חלה התחייבות גמורה על אבי הכלה, בכל זאת אי אפשר לחייב את החתן לישאנה ולא לגרשה מפני שהוא קידש אותה על דעת אותה התחייבות].

303. "הן הן נישואיה הן הן מיאונה" [כלומר קטנה שהשיאיהו אחיה או אמה, יכולה למאן בבעלה ולצאת ממנו בלא גט, ואם לא מיאנה בו ונישאת, הנישואין עצמם נחשבים כמיאון].

וקאמר, וענה לו רב התם: (309) **מסתברא, דלגמרי ממעט לה הכתוב**. והבא עליה אינו נהרג כלל.

דאי סלקא דעתך [אם יעלה על דעתך] **שמסקילה בלבד ממעט לה הכתוב, אבל בחנק הוא חייב, יש להקשות קושיא:**

והא בעינן שיהיו "שניהם שוין"! והרי אי אפשר להעניש את אחד מהם במיתה אלא אם שניהם שוים. **כלומר**, שאילו היתה גדולה, היו שניהם נענשים **באותה מיתה**.

ולפיכך לא יתכן שהבא על הקטנה יענש בחנק, שהרי אם היא היתה גדולה, היתה נענשת **בסקילה**. ואם נעניש אותו בחנק, נמצא שאין מיתתם שוה, כי הוא נענש בחנק, והיא, אילו היתה גדולה, היתה נענשת בסקילה. (310)

ולפיכך אמר רב, שהבא על אשת איש קטנה, לדעת רבי מאיר, אינו נענש בשום מיתה. וזה כדעתו של רבי יאשיה, הדורש מהכתוב "ומתו גם שניהם", עד שיהיו שניהם שוים באותה מיתה. (311) ושלא כדברי רבי יונתן שדרש מ"ומת האיש לבדו", שאין צורך שיהי שניהם שוים.

והתוספות מביאים ראיה לפירוש רבנו תם, כנגד פירוש רש"י:

ולפירוש זה של רבינו תם, ניחא הא דבעי התם, מובן מה ששאל שם [במסכת סנהדרין] רבי יעקב בר אבא: בא על קטנה "המאורסה", לרבי מאיר, מהו דינו? ומובן שדוקא באורסה מיבעיא ליה.

משום שאם נאמר שהוא נענש בחנק, נמצא **דאינן שוין במיתה** [שהרי אם היא היתה גדולה, היתה נענשת בסקילה, וכדלעיל]. ולפיכך הסתפק רבי יעקב בר אידי האם צריך שיהיו שניהם שוים באותה מיתה, או לא.

אבל בנושאה, ליכא למיבעי אין להסתפק האם הבעל נענש בחנק או שמא הוא פטור לגמרי. **שהרי מיתתו של בועל נשואה היא בחנק, ואם היא היתה גדולה, אזי היתה אף היא נמי נהרגת בחנק.**

רבי יונתן חולק על דברי רבי יאשיה, וסובר שיש ללמוד מהפסוק "ומת האיש ההוא לבדו", שאפילו כשאין שניהם שוים, בכל זאת נהרג האיש לבדו. (307)

אך התוספות עצמם מפקפקים בתירוץ זה, ואומרים: **ודוחק הוא**. (308)

ומביאים שרבנו תם פירש פירוש אחר:

ורבנו תם פירש: "עד שיהיו שניהם שוין", היינו שיהיו שניהם במיתה אחת, ולא בשני מיני מיתות. למעט שאם לאחד מהם מגיע סקילה, ולשני חנק, אין הם נהרגים [ויבואר להלן].

ולאו בבני עונשין תליא מילתא, ואין דבר זה מתייחס לענין שיהיו שניהם בני עונשין, **ואפילו גדול הבא על הקטנה חייב, אם הם שוים בקטלא**.

כלומר, רואים, אילו היתה הקטנה גדולה, היא היתה נענשת באותה מיתה של הבעל, אזי, אף על פי שקטנה פטורה, בכל זאת הבעל נהרג.

ובאיזה אופן מיעט הכתוב לדעת רבי יאשיה, שאינם נהרגים עד שיהיו שניהם שוים?

מבארים תוספות: **וקאי אמילתיה דרבי מאיר**, מחלוקתם של רבי יאשיה ורבי יונתן, היא לגבי דבריו של רבי מאיר:

דאמר הש"ס בפרק ד' מיתות [סנהדרין סו ב] לגבי נערה המאורסה, דרבי מאיר סבר שהכתוב "נערה" מלמד שאין דין סקילה אלא בנערה המאורסה ולא בקטנה המאורסה.

וחכמים אומרים: בכלל "נערה", אפילו קטנה במשמע. והכתוב מיעט את הבוגרת בלבד, שאינה נענשת בסקילה אלא בחנק.

ובעא מיניה [ושאל] רבי יעקב בר אבא מרב: הבא על קטנה המאורסה לרבי מאיר, מהו דינו?

האם לגמרי, מכל מיני מיתה **ממעטין לה, או מסקילה בלבד ממעט לה הכתוב. אבל מחנק הוא לא התמעט?**

מהרש"א, מקנה, ומלא הרועים.

310. קשה: הרי אילו היא היתה גדולה [נערה], אזי שניהם היו נהרגים בסקילה, ועתה שהיא קטנה שניהם אינם ראויים להיענש בסקילה אלא בחנק, שהרי "נערה" ולא קטנה. [והקטנה אינה נענשת משום שחס עליה הכתוב]. ואם כן מדוע אין מיתתם שוה? [מלא הרועים].

311. כלומר: רבי יאשיה דיבר רק בבא על הקטנה המאורסה – שאי אפשר להענישו בחנק לדעת רבי מאיר מאחר שאילו היתה גדולה היתה נענשת בסקילה, ונמצא שאין מיתתם שוה, אבל הבא על קטנה

307. כן תירץ המאירי את דעת רש"י. [והריטב"א מתרץ, שכוונת הגמרא לומר שאם אין שניהם שוים במיתה אחת, נהרג בחנק ולא בסקילה, ועיין הערות 302 – 301 על הגמרא].

308. מפני שמן הסתם רבי יאשיה לא חולק על סתם משנה. אף על פי שאין זה כלל גמור. יעב"ץ.

[עוד יתכן להוסיף, שאם דברי המשנה היו תלויים במחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן, בודאי הגמרא היתה מפרשת את זה].

309. הגירסא שלפנינו במסכת סנהדרין שונה ממה שהביאו תוספות כאן. [ומכל מקום יש ליישב את דברי תוספות אף לגירסתן]. ועיין

ונפקי מלתא דרבי מאיר דחייב בחנק מהאי קרא, ואותם אמוראים למדו שלדברי רבי מאיר חייב בחנק מפסוק זה: דכתיב "ומת האיש אשר שכב עמה לבדו".⁽³¹³⁾

ובעי התם, והגמרא שואלת שם: לרבי מאיר, האי "ומתו גם שניהם",⁽³¹⁴⁾ מאי עביד ליה?

מה יעשה רבי מאיר בפסוק "ומתו גם שניהם"? הרי משמע מפסוק זה שאינם נהרגים עד שיהיו שוים במיתה אחת!⁽³¹⁵⁾

ולפי מה שפירשנו לדעת רש"י, קשה: ומאי בעי, מה השאלה? לוקמא בנשואה, כדפירשתי!

יש להעמיד את הפסוק "ומתו גם שניהם" בנשואה, שהרי פירשנו לעיל שכל הדיון בגמרא הוא רק לענין ארוסה, אבל בנשואה היה פשוט לרבי יעקב בר אבא שדורשים מהפסוק "ומתו גם שניהם" שהבא על הקטנה פטור!

ומתריצים התוספות: אמנם לרבי יעקב בר אבא היה פשוט שלדעת רבי מאיר הבא על קטנה נשואה פטור, אבל במשנה בנדה [מד ב] שנינו: "בת שלש שנים ויום אחד, חייבין עליה משום אשת איש". אם כן, לדעת משנה זו, בודאי אף בנשואה⁽³¹⁶⁾ אין צריך שיהיו שניהם בני עונשין.⁽³¹⁷⁾

ולפי זה יש לומר, דניחא ליה [לתנא]⁽³¹⁸⁾, שנוח לו למקשה לדחוק לאוקמי מתניתין דיוצא דופן [נדה מד ב] אפילו כרבי מאיר, ולפיכך הוא הוצרך לומר שרבי מאיר סובר שאפילו בנשואה אין צריך שיהיו שניהם שוים.⁽³¹⁹⁾

ולפיכך הוקשה לו, מה דורש רבי מאיר מהפסוק "ומתו

ונמצא, ששניהם שוין למיתה אחת, ואין שום צד להסתפק שמא הבעל קטנה נשואה יהיה פטור ממיתה.

אבל לפירוש הקונטרס, שפירש את לשון הגמרא "עד שיהיו שניהם שוין" בני עונשין, למעט גדול הבא על הקטנה, קשה:

אמאי מיבעי ליה בארוסה טפי מבנשואה, מדוע רבי יעקב בר אבא הסתפק בארוסה ולא בנשואה? הרי אם צריך שיהיו שניהם בני עונשין, אם כן גם הבא על קטנה נשואה יפטר לגמרי!

אך התוספות מיישבים את פירוש רש"י:⁽³¹²⁾

ומיהו, יש לומר: כיון דהפסוק "ומתו גם שניהם" כתיב בנשואה, פשיטא ליה דהבא על קטנה נשואה פטור.

אבל בקטנה ארוסה, מיבעי ליה. בזה היה רבי יעקב בר אבא מסופק, היות דסלקא דעתיה, שעלה בדעתו לומר דאין צריך שיהיו שניהם שוים אלא בנשואה, שבה דיבר הכתוב, אבל הבא על קטנה ארוסה חייב.

וקאמר, וענה לו רב: מסתברא שלגמרי פטר רבי מאיר את הבא על קטנה המאורסה, שהרי אין נהרגים עד שיהיו שניהם שוים.

כלומר, דאפילו בארוסה נמי, הוא [הבעל] פטור, מפני שדורשים את "ומתו גם שניהם", לפטור את הבעל קטנה, בין בארוסה ובין בנשואה, לפי שאינם בני עונשין.

וקשה על פירוש זה מדברי הגמרא בסנהדרין:

דאיכא התם אמוראי, שיש שם [בסנהדרין] אמוראים החולקים על רב, וסוברים, לדעת רבי מאיר, הבא על קטנה המאורסה פטור מסקילה וחייב חנק,

316. "אשת איש" היינו אשה נשואה ולא מאורסה ומכאן שמשנה זו סוברת שאפילו גדול שבא על קטנה נשואה חייב.

317. וצריך לומר שרבי יעקב בר אבא סובר שהמשנה הזאת היא כדעת רבי יונתן, הדורש את הפסוק "ומת האיש ההוא לבדו", ושלא כדעת רבי יאשיהו ורבי [וכל זה לדעת רש"י אבל תוספות סוברים שבקטנה נשואה לדברי הכל האיש נהרג בחנק, מפני שאילו היתה גדולה שניהם היו שווים במיתה אחת – בחנק, ונמצא שהמשנה ששנינו "בת ג' שנים ויום אחד... מומתין על ידה והיא פטורה", נאמרה לדברי הכל].

318. הרש"ש מוחק מילה זו [והר"ש מדעסוי גורס במקומה: "לגמרא"].

319. כלומר, אף על פי שבדאי המשנה ששנינו "בת ג' שנים ויום אחד... חייבים עליה משום אשת איש" בודאי לא נשנית כדעת רבי יאשיהו, שהרי לדעתו הבא על קטנה נשואה פטור, ואם כן המשנה הזאת לא נאמרה לדעת הכל, בכל זאת לא הסתבר למקשן לומר שהמשנה אינה כדעת רבי מאיר, [כנראה בגלל ש"סתם משנה" רבי מאיר שנאה].

נשואה נהרג בחנק, מאחר שאילו היא היתה גדולה אף היא היתה נענשת בחנק.

וזה שלא כדעת רש"י [לפי הבנת תוספות], מפני שלדעת רש"י אף הבא על קטנה נשואה פטור ממיתה לדעת רבי יאשיהו מאחר שאין מיתתם שוה. [אבל עיין ריטב"א, והובא לעיל הערה 307].

312. תוספות מיישבים כאן רק את קושייתם האחרונה, אבל לא את מה שתוספות הקשו בתחילת דבריהם. ועל אותה קושיא הנ"ל צריך לומר לדעת רש"י שהמשנה [ששנינו "בת שלש שנים... מומתים על ידה והיא פטורה"] סוברת כדעת רבי יונתן כפי שתוספות כתבו לעיל בשם יש מפרשים.

313. כלומר, אף על פי שהוא לבדו בחנק, ואילו הקטנה היתה ראויה להסקל אילו היתה גדולה, בכל זאת האיש ימות לבדו בחנק.

314. רש"ש מחק מילים אלו.

315. [בגמרא שם משמע שהקושיא אינה אלא על רבי מאיר על רבי יונתן. רש"ש].

גם שניהם" (320).

והרשב"א מסייע לדבריו מלשון הגמרא:

והלשון מוכיח שמדובר בסוגייתנו בשגמר את הביאה, דקאמר "כל הבעל", ולא אמר "כל המערה". ומכאן מוכח שמדובר בבעל בעילה גמורה. (321)

[ב] והריב"ם תירץ: הא דלמדנו ביבמות שאשה נקנית בהעראה, היינו דוקא במפרש שרוצה לקנות בהעראה. אבל בסתם, דעתו היא על גמר ביאה. ובסוגייתנו מדובר בבא עליה סתם. ולפיכך אינה מקודשת אלא בגמר ביאה.

[ג] ורבנו תם תירץ, שבהעראה עצמה יש חילוק בין תחילת העראה לסוף העראה.

דאחרי שנתרבתה ביבמות העראה שדינה הוא כגמר ביאה, אם כן, כל מקום שהש"ס מזכיר ביאה, בהעראה קאמר.

ואף סוגייתנו מדברת על העראה בלבד, והכי קאמר: תחילת העראה קונה, או בסוף העראה קונה.

וסוגייתנו מדברת לדעת מאן דאמר (ביבמות שם) ש"העראה", זו הכנסת עטרה "עטרה" היא מקום הבשר הגבוה שבראש הגיד, דשויך בה תחלה וסוף.

ותחילת העראה היינו הכנסת מקצת עטרה, וסופה היינו משהכניס את כולה. (322)

אבל יש מאן דאמר שהעראה זו נשיקה, כלומר מגע

כל הבעל דעתו על גמר ביאה.

ולפיכך אין האשה מתקדשת אלא בגמר ביאה.

מקשים תוספות: תימה: דבפרק הבא על יבמותו [יבמות נה ב] ילפינן דאשה נקנית לבעלה בהעראה. ואתיא, דבר זה נלמד בגזירה שוה "קיחה קיחה" מעריות, לפי שנאמר הן בענין קידושין והן בענין עריות לשון "קיחה". וכשם שעריות אסורות אפילו בהעראה, כך גם קידושין חלים בהעראה.

והעראה, היינו תחילת ביאה.

ואילו הכא בסוגייתנו מסיק רבא דרק סוף ביאה קונה, ולא תחילתה!

והתוספות מביאים ארבעה תירוצים שנאמרו על קושיא זו:

[א] ואומר רשב"א: דכי אמרינן [זה שאמרנו] במסכת יבמות שהעראה קונה, היינו דוקא בשלא עשה כי אם העראה בלבד ופירש מיד, דהואיל ופירש מיד, מוכח שלא היה בדעתו לקנות בגמר ביאה, אלא רצה לקנות בתחילתה.

אבל הכא, בסוגייתנו, מיירי [מדובר] שגמר ביאתו, דאז לא קני בהעראה, כיון שדעתו היתה על גמר ביאה.

320. סיכום דברי תוספות:

דעת רבנו תם:

הבא על קטנה נשואה חייב חנק לדברי הכל, מפני שאילו היתה גדולה גם היא היתה נענשת בחנק, ובוה יש להעמיד את המשנה ששנינו: "בת ג' שנים ויום אחד... חייבין עליה משום איש". וכו'.

הבא על קטנה המאורסה:

לדעת חכמים [סנהדרין סו ב] חייב סקילה.

לדעת רבי מאיר פטור מסקילה.

ונחלקו תנאים ואמוראים בדעת רבי מאיר – האם הוא פטור לגמרי, או פטור מסקילה וחייב בחנק?

לדעת רבי יאשיה: פטור לגמרי, מפני שאילו היתה גדולה היתה נסקלת, ונמצא שאין שניהם שוים במיתה אחת. ונאמר "ומתו גם שניהם" – עד שיהיו שניהם שוים במיתה אחת, וכן סובר רב.

לדעת רבי יונתן: חייב חנק. מפני שנאמר "ומת האיש ההוא לבדו". מכאן שאין צריך שימותו באותה מיתה.

עד כאן דעת רבנו תם.

דעת רש"י:

הבא על קטנה נשואה:

לדעת רבי יאשיה: פטור, שהרי אם נחייב את האיש חנק ואת האשה נפטור נמצא שאין שניהם שוים, ונאמר בתורה "ומתו גם שניהם" ללמד שצריך ששניהם יהיו שוים. [אלא בעל כרחך אף האיש פטור].

לדעת רבי יונתן חייב, שנאמר: "ומת האיש ההוא לבדו". וכן דעת

המשנה בפרק יוצא דופן [נדה מד ב: "בת ג' שנים ויום אחד... וחייבין עליה משום אשת איש"].

ונחלקו אמוראים בדעת רבי מאיר: האם רבי מאיר סובר כרבי יאשיה, או כדברי המשנה בפ' יוצא דופן?

לדעת רבי יעקב בר אבא ולדעת רב: אף רבי מאיר סובר כרבי יאשיה שפטור. ושלא כדברי המשנה הנ"ל בפרק יוצא דופן.

ואילו לדעת המקשן [שהקשה על האמוראים החולקים על רב] במסכת סנהדרין: רבי מאיר בודאי מודה למשנה בפרק יוצא דופן שהבא על קטנה נשואה חייב.

הבא על קטנה המאורסה:

לדעת חכמים – חייב סקילה.

לדעת רבי מאיר – פטור מסקילה.

ונחלקו אמוראים בדעת רבי מאיר: האם הוא פטור לגמרי, או פטור מסקילה וחייב בחנק?

רבי יעקב בר אבא הסתפק בדבר [בסנהדרין סו ב].

ולדעת רב – פטור מחנק, מפני שנאמר "ומתו גם שניהם".

ולדעת החולקים על רב – חייב בחנק מפני שנאמר "ומת האיש ההוא לבדו".

321. עיין הערה 313 על הגמרא.

322. כך משמע מתוספות. אבל הריטב"א כתב בשם רבינו תם שתחלת ביאה היינו נשיקת אבר, וסוף ביאה היינו הכנסת עטרה.

לאחר האירוסין הוא יכול לקבל את גיטה. אבל משנשאת, הרי היא ברשות עצמה, והיא עצמה מקבלת את הגט.

ונראה למורי הר"ר יצחק: דמשנשאת אין האב יכול לקבל לה גט, ואפילו כשהיא קטנה, וכל שכן כשהיא נערה.

ומביא הר"ר יצחק ראיה, מהא דתנן⁽³²⁸⁾ בירושלמי במסכת תרומות בתחלת פרק ח.

דהכי תנן התם [שכך שנינו במשנה שם]:

האשה הישראלית הנשואה לכהן, שהיתה אוכלת בתרומה, ואמרו לה מת בעליך הכהן, או גירשך בלא ידיעתך,⁽³²⁹⁾ לפני שאכלת בתרומה, ונמצא שאכלת תרומה באיסור. שהרי בת ישראל שאינה נשואה לכהן אסורה לאכול בתרומה.

וכן, העבד הכנעני של כהן שהיה אוכל בתרומה,⁽³³⁰⁾ ובאו ואמרו לו מת רבך⁽³³¹⁾ לפני שאכלת, ונמצא שאכלת תרומה באיסור.

רבי אליעזר מחייב אותם בתשלומי קרן וחומש, כדין זר האוכל בתרומה בשוגג. ורבי יהושע פוטר, מפני שהם אנוסים.⁽³³²⁾

וקאמר עלה בגמרא בירושלמי שם:

הגיד בלבד. ולא שייך בה תחילה וסוף. וסוגייתנו אינה מדברת לפי שיטתו.⁽³²³⁾

[ד] ורבינו נסים גאון⁽³²⁴⁾ תירץ, דהסוגיא ההיא דיבמות, שלמדנו שם שאשה נקנית בהעראה, איירי [מדובר בה] שהערה אחר קידושין. והגמרא אמרה דעל ידי אותה העראה הוי כנשואה, כמו חופה דלאחר קידושין, שהאשה נעשית על ידה נשואה.⁽³²⁵⁾

וקשה לפירושו של רב ניסים גאון:

דהרי הגמרא ביבמות לומדת שהעראה קונה מגזירה שוה "קוחה קוחה". ולשון "קוחה" לגבי קידושין כתיב שנאמר [דברים כב] "כי יקח איש אשה", ופסוק זה נדרש בכל המסכת לענין קידושין ולא מיירי [מדובר] בחופה כלל.⁽³²⁶⁾

ומכאן שהגמרא ביבמות אמרה שהעראה קונה באירוסין, ושלא כדברי רב ניסים גאון.

ומקבל את גיטה

של בתו הנערה או הקטנה שהתקדשה.

יש להסתפק: האם יכול האב לקבל גט לבתו הקטנה⁽³²⁷⁾ משנשאת, או שדוקא כאשר בתו מתגרשת

והטעם: מפני שמאחר שכל זכויות האב פוקעות בנישואין. אם כן בודאי שנערה נשואה אין אביה מקבל את גיטה, אלא היא עצמה מקבלת את גיטה.

אבל, כל זה בנערה שיש לה יד בעצמה, אבל קטנה מאחר ואין לה יד, יתכן שאפילו כשהיא קטנה אביה מקבל את גיטה. [מהרי"ט]. והובא בבירורי השיטות].

[אך להלן [מג ב] כתבו תוספות שקטנה מקבלת את גיטה בעצמה [ורש"י סבר תחילה שקטנה אינה מקבלת את גיטה אפילו שנשאת, ולבסוף חזר בו וסובר כדברי תוספות. עיין בתוספות שם]. ומכאן שיש לה יד לקבל גט].

328. צריך לומר "מהא דאיתא" [מפני שהראיה היא מדברי הגמרא בירושלמי שם, ולא מהמשנה] רש"י.

329. להלן יתבאר כיצד יתכן שהבעל יגרש את אשתו בלא ידיעתה.

330. עבד כנעני של כהן אוכל בתרומה. שנאמר [ויקרא כב]: "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו".

331. וירש אותך קרובו של רבך שהוא זר [תפארת ישראל], והיינו שירשה אותו בתו הנשואה לישראל [שאינה אוכלת בתרומה], או בן בתו הנשואה לישראל. [שהרי הוא ישראל כאביו].

332. הירושלמי מעמיד את דברי רבי יהושע בתרומת חמץ בערב פסח. מפני שהם בהולים לאכול את התרומה לפני שיתחייבו לבער אותה. ועיין משנה ראשונה שם.

323. האחרונים הקשו על דברי רבנו תם. עיין הערה 312 עלה גמרא. ועיין בירורי השיטות.

324. וכן תירץ הרי"ף [יבמות נה ב]. והביאוהו הראשונים כאן.

325. אף על פי שלא מצאנו בפירוש שביאה עושה נישואין, יש ללמוד זאת בקל וחומר: מאחר שחופה שהיא לצורך ביאה קונה, כל שכן שביאה עצמה תקנה! ר"ן.

ואף על פי שאסור לבוא על כלה לפני נישואיה, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה [ירושלמי פסחים י א], בכל זאת הובעל לשם נישואין אין אותה הבעילה נחשבת "בעילת זנות", מפני שמותר לאדם לבוא על ארוסתו לשם נישואין. [ואמנם אם לא בא עליה לשם נישואין לוקה ולא קנאה]. ר"ן ריטב"א.

להלכה: הרמב"ם פסק שביאה לשם נישואין קונה. והביאו הרמ"א [אבן העזר לג א] בשם יש אומרים. והגר"א שם חולק. ובשלחן ערוך [אה"ע"ז נה א] פסק שביאה לשם נישואין קונה, ודי בהעראה בלא גמר ביאה.

326. וכן הקשו שאר הראשונים כאן.

והריטב"א תירץ: יש לדרוש את הפסוק "כי יקח איש אשה ובעלה" — שאם לקח את האשה בקידושין וביאה קנאה לגמרי בנישואין, [ולשון קוחה מתייחס גם ל"בעלה"]. ועיין רשב"א. [והריטב"א דוחה את דברי רב ניסים גאון והרי"ף מכה קושיא אחרת].

327. משמע מלשון תוספות שדוקא בקטנה יש להסתפק אם אביה מקבל את גיטה משנשאת, אבל בנערה ודאי משנשאת אין אביה מקבל את גיטה. [וכן הוכיח המהרי"ט ממשנה במסכת כתובות].

היה במרחק הילוך עשרה ימים מכאן. (336) ולפיכך היה מותר לה לאשה לאכול תרומה בתוך עשרת הימים הללו, מפני שבידוע כי בתוך הזמן הזה לא הספיק השליח להגיע לאותו מקום ולקבל את הגט מבעלה עבודה.

ואולם, אותו שליח **מצא סוס רץ** [סוס מהיר] **והביאו** הסוס **בחמשה ימים** לאותו מקום, וקיבל שם השליח את הגט עבודה. ונמצא שהאשה אכלה בתרומה במשך חמשת הימים הבאים, והיא לא ידעה שהיא מגורשת.

והנה, אין ספק שנערה הנשואה אין אביה מקבל את גיטה. (337) אבל ר"י בא להוכיח מהירושלמי שאפילו קטנה הנשואה (338) אין אביה מקבל את גיטה:

והשתא, מדדחיק לאוקמי כמשנה אחרונה, ממה שרבי אלעזר רצה להעמיד את המשנה שם כמשנה אחרונה, והוצרך להדחיק שמדובר כגון שאמרה "התקבל לי גיטי במקום פלוני", שזה מקרה שאינו שכיח, ואין לזה שום רמז במשנה.

ולמה **לא מוקי לה** [ולמה לא העמיד] את המשנה **בשנשאת כשהיא קטנה**, (339) שזהו דבר שכיח, **ואביה מקבל את גיטה בלא ידיעתה?**

אלא, **משמע, דמשנשאת, אף כי היא קטנה, אין אביה מקבל את גיטה.** ולכן רבי אלעזר הוצרך להדחיק

ניחא כשאמרו לה מת בעלך, מובן הדבר, היות שיתכן שהוא מת והיא לא ידעה.

אבל כשאמרו לה **"גירשך בעלך"**, איך יתכן שהיו צריכים לומר זאת **"וכי מי לא ידעה? האם יתכן שהבעל נתן לאשתו גט והיא לא ידעה מכך?!"**

ונאמרו על כך שני תירוצים:

[א] **רבנן אמרין** [אומרים]: משנתנו סוברת **כמשנה ראשונה**, כפי ששינונו לפני גזירת חכמים, **שכן ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה**, (333) **ואביה של הארוסה מקבל את גיטה.** (334)

ומדובר שאכלה בתרומה בעודה ארוסה, ואמרו לה אביך קיבל עבורך גט, בלא שידעת מכך.

[ב] **ורבי אלעזר אומר: אפילו תימא**, אפילו אם תאמר שמשנתנו סוברת **כמשנה אחרונה**, שאין ארוסה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, ואם כן בודאי משנתנו מדברת בנשואה, ואין אבי הנשואה מקבל את גיטה, בכל זאת **תפתר משנתנו:**

כגון **שאמרה לו לשליח: התקבל לי** (335) **גיטי מידי הבעל במקום פלוני** [ולא במקום אחר].

והיה ראוי לו להביאו בעשרה ימים, מפני שאותו מקום

שהרי רבנן אמרו בירושלמי שמדובר בארוסה שאוכלת בתרומה משהגיע הזמן [כמשנה ראשונה], ואם נאמר שאף בנערה נשואה אביה מקבל את גיטה. מדוע רבנן הוצרכו להעמיד את המשנה בארוסה? הלא יכלו להעמידה אף בנערה נשואה שאוכלת בתרומה לדברי הכל!

338. אף על פי שהוכחנו [לעיל בהערה הקודמת] מתוך דברי רבנן בירושלמי שנערה נשואה אין אביה מקבל את גיטה, אין להוכיח מדבריהם לקטנה נשואה. מפני שיתכן שרבנן העמידו את המשנה בארוסה מאחר שהם רצו להעמיד את המשנה בנערה ולא בקטנה. [שהרי קטנה שאכלה תרומה אינה חייבת בקרן וחומש. ועיין להלן בהערה הבאה].

339. קטנה אינה בת עונשין ואינה בת תשלומין. ואם כן אי אפשר להעמיד את דברי המשנה בקטנה נשואה שאכלה תרומה. [שהרי היא פטורה לדברי הכל], אלא כוונת תוספות שיש להעמיד את המשנה בקטנה נשואה שאביה קיבל עבודה גט סמוך לזמן נערותה, ואחר כך הביאה סימני נערות ואכלה בתרומה. ולא ידעה שאביה קיבל עבודה גירושין. [מהרי"ט, חשק שלמה, פורת יוסף].

ולפי זה מובן שתוספות לא יכלו להוכיח את דבריהם מדברי רבנן שהעמידו את המשנה שם בארוסה שהגיע זמן נישואיה [כמשנה ראשונה] ולא העמידו בנשואה לדברי הכל.

מפני שאפשר לומר שרבנן לא רצו להעמיד את המשנה בקטנה שאביה קיבל עבודה גירושין ואכלה בתרומה כשהגדילה, שזה דבר שאינו שכיח, ולפיכך רבנן העדיפו להעמיד את המשנה בנערה ארוסה וכדעת משנה ראשונה.

333. בענין בת ישראל שהתארסה לכהן שינונו [במסכת כתובות נו א]: "הגיע זמן [הנישואין של בתולה או של אלמנה], ולא נישאו, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. זו משנה ראשונה, [אבל] בית דין של אחריהן אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה". ומכאן שלדעת משנה ראשונה ארוסה אוכלת בתרומה אם הגיע זמן הנישואין אף על פי שלא נשאה.

334. "נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה", משנה גיטין סד ב. ומובא בגמרא להלן מג ב.

ודוקא ארוסה, אבל נשואה, היא מקבלת את גיטה ולא אביה. [כך פירש רש"י שם. וכן מוכח ממה שהירושלמי הוצרך להעמיד את החשש בארוסה כדעת משנה ראשונה. ולא העמיד את המשנה בנשואה. ועיין להלן הערות 338 – 337].

335. "התקבל לי" היינו שליח "לקבלה" ולא להולכה בלבד, וההבדל בין שליח להולכה לשליח קבלה: בשליח להולכה אין האשה מתגרשת אלא כשהשליח נתן לה את הגט בשליחות הבעל. ואילו בשליח לקבלה, מיד כשהשליח מקבל את הגט האשה מגורשת.

336. אם האשה מינתה שליח לקבלה, ולא אמרה לו "התקבל לי גיטי במקום פלוני". הרי היא אסורה לאכול בתרומה מיד, שמא קיבל את הגט מיד. [משנה גיטין סה א], ולפיכך הוצרך רבי אלעזר להעמיד את דברי המשנה באמרה לו "התקבל לי גיטי במקום פלוני". [ועיין עוד בירושלמי ומפרשי המשניות בתרומות שם].

337. כדלעיל [הערה 327], ועוד, שמדברי הירושלמי מוכח בפירוש כך.

ואם כן קשה: מדוע הוצרך התנא לומר "וחייבין עליה משום אשת איש"?

ולכן ר"י מפרש את דברי הגמרא שלא כדברי רש"י:

ונראה לר"י, דזה ששנינו "וחייבין עליה משום אשת איש", קאי מתייחס א"אם בא עליה יבם קנאה".

כלומר, אחרי שהיבם קנאה, הבא עליה חייב חנק משום שהיא אשת איש.

וקא משמע לן, והתנא בא להשמיענו, דיבם קונה יבמה קטנה בקנין גמור, **וחייבין עליה משום אשת איש אף מדאורייתא**.

וצריך להשמיע לנו דבר זה, משום **דסלקא דעתך אמינא**, דלא קניא היבם ליבמתו הקטנה אלא מדרבנן. שהיה עולה על הדעת לומר שאינה נקנית לו אלא מדרבנן, כפי שמצאנו שביאת יבם קטן אינה קונה אלא⁽³⁴²⁾ מדרבנן:

כדאמר [יבמות סח א ועוד]: חכמים עשו את ביאת יבם **בן תשע שנים** ויום אחד⁽³⁴³⁾ ביבמתו, כדין "מאמר" [קידושי כסף] **ביבם גדול**.

כשם שמאמר אשר עושה יבם גדול ביבמתו הגדולה אינו קונה אותה לו אלא מדרבנן, כך ביאה של קטן אינה קונה אפילו יבמה גדולה אלא רק מדרבנן, והיבמה נאסרת בכך על שאר היבמים⁽³⁴⁴⁾ מדרבנן, ואם הוא בא להוציאה בחליצה, הוא צריך גם לתת לה גט למאמרו. אבל אין חייבים עליה מיתה משום אשת איש.

דממעטין לה את ביאת יבם קטן **לקמן בפירוקין** [יט א]

שמדובר בשעשתה שליח קבלה, ואמרה לו "התקבל לי גיטי במקום פלוני".⁽³⁴⁰⁾

וחייבין עליה

[על קטנה בת שלש שנים ויום אחד] **משום אשת איש**.

פירש הקונטרס: חייבין עליה משום אשת איש, **אם קיבל בה אביה קידושין**.

והתוספות תמהים על דברי הברייתא לפי פירושו של רש"י:

ויש לתמוה: אמאי אצטריך, מדוע הוצרך התנא לומר: **וחייבין עליה משום אשת איש?**

והא קתני בסיפא של הברייתא: **אם בא עליה אחד מכל העריות שבתורה, מומתים על ידה!** ואשת איש היא בכלל כל העריות, ומדוע היא נשנית ברישא בפני עצמה?

ואין לומר ש"כל העריות שבתורה" היינו איסור של קרובים בלבד, אלא בודאי שגם **אשת איש, בכלל העריות היא**.

כדמוכח פרק בן סורר ומורה [סנהדרין סט א – ב].

ואפילו **בהמה היא בכלל העריות המוזכרות כאן, כדאיתא בפרק ד' מיתות** [סנהדרין נה ב] **בשמעתא** [בסוגיא] **דתקלה וקלון**.⁽³⁴¹⁾

והגמרא דוחה: מאחר שהקטנה מוידה יש כאן "תקלה" כלפיה, והסיבה שהיא פטורה מעונש היא מפני שחס רחמנא עליה, ועל הבהמה לא חס רחמנא. מוכח מדברי הגמרא ש"כל העריות" ששנינו כאן כולל אף את הבהמה.

342. כך דעת תוספות להלן [יט א סוף ד"ה מדאורייתא. ויבמות סח א ד"ה קניא ליה].

אבל דעת כמה ראשונים שקטן שבא על אשתו קנאה מדאורייתא. אלא שאינו חייב עליה משום אשת איש. [כך דייק הרשב"א להלן יט א מדברי רש"י. וכן כתב שם בשם הראב"ד. וכן כתב הרב המגיד יבום ה יח בשם הרמב"ן].

343. קטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד אין ביאתו נחשבת ביאה. כשם שקטנה הפחותה מבת שלש שנים ויום אחד אין ביאתה ביאה.

344. אשה שמת בעלה, ויש לו כמה אחים, בידו של כל אחד לבוא עליה וליבמה, ועל ידי אותה ביאה היא נאסרת על שאר האחים כדין אשת איש. וחכמים תקנו שאם אחד האחים קידש את יבמתו בקדושי כסף ולא בביאה, הרי היא אסורה על שאר האחים מדרבנן כדין אשת איש.

אבל, רבי אלעזר שהעמיד את המשנה במצא סוס רץ, הרי זה דבר שאינו שכיח כלל. ויותר שכיח להעמיד בקטנה נשואה שאביה קבל גירושין עבורה ואכלה משהגדילה. ואם כן קשה: מדוע רבי אלעזר לא העמיד את המשנה באופן זה? אלא, בעל כרחך שאף בקטנה אין האב מקבל את גירושיה משנשאת. [מהרי"ט. והובא בבירורי השיטות. ועיין במראה הפנים על הירושלמי. והובא בבירורי השיטות להלן].

340. וכן נפסק בשלחן ערוך [אבן העזר קמא ה]. [ובהגדות רבי עקיבא איגר ודגול מרבבה הקשו על זה מדברי השלחן ערוך קעג טז]. ועיין גליון הש"ס ובירורי השיטות.

341. בהמה שבאה על אשה נהרגת, [שמות כב]. והגמרא במסכת סנהדרין [שם] דנה מה הטעם לכך שהבהמה נהרגת? האם הטעם הוא משום שבאה לאדם "תקלה" על ידיה, או משום שהבהמה גורמת קלון לאיש או לאשה השוכבים עמה.

והגמרא ניסתה להוכיח ממשנתנו שהטעם הוא משום קלון, ולא משום תקלה, שהרי שנינו בקטנה בת ג' שנים ויום אחד שכל העריות מומתין על ידה. ובכלל זה בהמה, וקטנה פטורה מעונשין בכל התורה כולה, נמצא שלא באה תקלה לבהמה, ובכל זאת היא נהרגת! ומכאן שהבהמה נהרגת משום קלון ולא משום תקלה.